

Mg. iur. **Toms Rajunčus**
Jurists ZAB "Sorainen"

Puses procesuālo tiesību pārņemšanas ietekme uz lietas izskatīšanas gaitu

Laikietilpīgajā civillietas iztiesāšanas gaitā var notikt dažādas faktisko apstākļu izmaiņas, tostarp izmaiņas prāvas dalībnieku un citu personu civiltiesiskajās attiecībās, kas saistās ar tiesību pāriešanu un subjektu maiņu. Civilprocesa likuma¹ (turpmāk – CPL) 77. pants nostiprina kārtību, kādā ir iespējams lūgt puses procesuālo tiesību pārņemšanu civillietā. VĒL salīdzinoši nesenā pagātnē, 2017. gadā, šī CPL norma ir piedzīvojuši grozījumus, kas ir ieviesuši būtiskas izmaiņas puses procesuālo tiesību pārņemšanas kārtībā.

Puses procesuālo tiesību pārņemšanas jēdziens

Ar CPL grozījumiem, kas stājušies spēkā 2017. gada 1. augustā, CPL 77. pants ir papildināts ar diviem jaunievedumiem – par tiesas lēmumu, ar kuru lemts jautājums par puses procesuālo tiesību pārņemšanu, ir iespējams iesniegt blakus sūdzību. Tāpat arī norma papildināta ar noteikumu, ka šādi lēmumi primāri ir pieņemami rakstveida procesā, izņemot gadījumu, kad tiesa uzskata par nepieciešamu jautājumu skatīt tiesas sēdē.²

Ja pēdējam, autora ieskatā, ir pozitīva ietekme uz civilprocesa efektivitāti, procesuālo ekonomiju un tā vienkāršošanu, tad pirmais ir vērtējams kā problemātisks un prasa likuma papildināšanu, lai šī institūta ieviešana rezultētos korektā un konsekventā tiesu praksē.

Rakstā autors pievērsīsies CPL 77. panta otrajā prim daļā iekļautās blakus sūdzības analīzei un tās ietekmes uz civillietas iztiesāšanu novērtējumam. Raksta

mērķis ir veikt analītisku normas piemērošanas praktisko aspektu izvērtējumu, dalīties ar praksē novēroto un paust savu redzējumu par nepieciešamajiem CPL attīstības virzieniem, lai sekmētu korektu un likumam atbilstošu civillietu virzību tiesās, un tiesu prakses konsekvenci pēc šī institūta ieviešanas.

Praktiska nepieciešamība pēc puses procesuālo tiesību pārņemšanas civillietas iztiesāšanas laikā var rasties dažādu apstākļu dēļ, piemēram, sakarā ar puses reorganizāciju, prasījumu, par kuru izcēlies strīds, cedēšanu vai pārvešanu puses mantinieku iecelšanas gadījumā un citos gadījumos. CPL 77. panta pirmajā daļā ietvertais uzskaitījums nav izsmēlošs, uz ko norāda normas gramatiskā konstrukcija (pēc 2011. gada grozījumiem). Šādu tēzi savā judikatūrā ir paudis arī Augstākās tiesas Senāta Civillietu departaments.³

Jāpiebilst, ka pušu maiņa civillietā ir relatīvi ierasta parādība, kas rada praktisku nepieciešamību pēc šī institūta regulējošo normatīvo aktu rūpīgas izstrādes un efektivizācijas. Būtisks pieteikumu par puses procesuālo tiesību pārņemšanu pieplūdums Latvijas tiesās ir sagaidāms 2019. gada laikā sakarā ar publiski izskanējušo informāciju par AS "Luminor Bank" reorganizāciju, kuras rezultātā "Luminor Bank" savu saimniecisko darbību turpinās ar Latvijā atvērta Igaunijas juridiskās personas (komersanta) filiāles starpniecību.⁴ Šīs reorganizācijas rezultātā Latvijas tiesās ir gaidāms apjomīgs skaits pieteikumu par puses procesuālo tiesību pārņemšanu, kuru izskatīšanas kārtība šī brīža regulējuma dēļ ir neskaidra un visticamāk notiks ar dažādām nepilnībām.

Pamatojoties uz tiesai iesniegtu pieteikumu, tiesa lemj par puses procesuālo tiesību pārņemšanu CPL 77. panta

1 Civilprocesa likums. Pieejams: <https://m.likumi.lv/doc.php?id=50500>

2 Grozījumi Civilprocesa likumā. Latvijas Vēstnesis, 05.07.2017., Nr. 132 (5959). Pieejami: <https://www.vestnesis.lv/op/2017/132.5>

3 Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2011. gada 31. augusta spriedums lietā SKC-220/2011/, 12.1. punkts.

4 Luminor Bank AS. Turpinās darbs pie pārrobežu apvienošanas. Pieejams: <https://www.luminor.lv/lv/pazinojumi/turpinas-darbs-pie-parrobezu-apvienosanas>

kārtībā, balstoties uz tai iesniegtajiem pierādījumiem. Vienlaikus tiesai nav pienākuma meklēt tiesību pārņēmējus.⁵ Lietas dalībnieka aizstāšana notiek, pusei pilnībā izstājoties no procesa un tās vietā iestājoties tiesību pārņēmējam.

Tiesību piešķiršana tiesai atlikt sēdi, motivējot to ar pamatotu iemeslu, ir jāvērtē ļoti piesardzīgi, jo tā vairotu tiesas subjektivitātes iespējamību lietas izskatīšanā.

Lūgumu par puses procesuālo tiesību pārņemšanu ar to pamatojošiem pierādījumiem tiesai iesniedz lietas dalībnieki un pamatā tiesa to izskata rakstveidā, tomēr gadījumos, kad tiesa to uzskata par nepieciešamu, pieteikumu var skatīt tiesas sēdē. Pieteikuma skatīšana tiesas sēdē var notikt gadījumos, kad tiesa uzskata par vajadzīgu veikt iesniegtā pieteikuma un tam pievienoto pierādījumu novērtēšanu mutiskā procesā.

Būtiski, ka CPL neparedz temporālus ierobežojumus šī pieteikuma iesniegšanai, kas nozīmē, ka pieteikums ir iesniedzams jebkurā civilprocesa stadijā, tostarp tiesas sēdes laikā vai īsi pirms tās. Gadījumos, kad pieteikums par puses procesuālo tiesību pārņemšanu tiek iesniegts tuvu nākamās tiesas sēdes datumam, tendence ir skatīt pieteikumu tiesas sēdē. Autora ieskatā, šāda pieeja varētu būt pamatota ar procesuālās ekonomijas veicināšanu, kā arī tiesu noslogotības un citu praktisku aspektu dēļ.

CPL 77. panta piemērošana un ar to saistītā problemātika

Pēc CPL 77. pantā paredzētās blakus sūdzības ieviešanas autors ir novērojis nekoncekvenci tiesas rīcībā gadījumos, kad tiesas sēdes laikā pastāv analizētās blakus sūdzības iesniegšanas termiņš.

Pēc praksē novērotā, tiesu rīcība dalās divās diametrāli pretējās pieejās. Pirmajā gadījumā tiesas atliek lietas izskatīšanu, motivējot to ar blakus sūdzības procesuālā termiņa pastāvēšanu, savukārt otrajā – tiesas turpina izskatīt lietu pēc būtības (ja nav likumā noteiktu šķēršļu). Būtiski, ka, pēc autora gūtās pieredzes, tiesu rīcībā nav vērojams viennozīmīgs pārsvars par labu kādai no pieejām.

CPL regulē kārtību, kādā notiek civillietas iztiesāšana tiesā, nosakot obligātus noteikumus gan pusēm, gan tiesām. Procesuālo tiesību obligātums un tiesu atkāpšanās no procesu regulējošajiem likumiem nepieļaujama

ir vispārzināms princips tiesībzinātnieku aprindās. Tiesa drīkst izspriest civillietas tikai likumā paredzētajā kārtībā, tas ir nostiprināts Latvijas Republikas Satversmes⁶ 86. pantā. Tāpat šis princips atspoguļojas arī CPL 1. panta otrajā daļā un 2. pantā.

Kā norādījis tiesību zinātnieks Vladimirs Bukovskis, skaidrojot procesuālo normu nozīmi: "Civilprocess ir likumā noteikta formāla lietu vešanas kārtība, kas jāievēro tiesai un pusēm, pārbaudot civiltiesā pušu civilās tiesības. [...] Šie noteikumi un formas, kuru pārkāpšana netiek pielaista, garantē puses no tiesas patvaļības. [...] Šī kārtība, šie noteikumi jāievēro ne vien pusēm, t.i., personām, kas griežas pie tiesas ar lūgumu aizsargāt vai arī atjaunot viņu traucētās tiesības, bet arī pašai tiesai, kas rīkojas nevis patvaļīgi, bet arī saskaņā ar stingri noteiktām formām un noteikumiem, kas paredzēti likumā."

Lai arī šāda pieeja lielā mērā var tikt uzskatīta par dogmatisku, tās racionālais pamatojums ir mazināt iespējamību tiesas patvaļai un subjektivitātei lietas izskatīšanas procesā.

CPL 209. un 210. panta regulējumā ietverti imperatīvie un fakultatīvie lietas izskatīšanas atlikšanas pamati, kuru paplašināta interpretācija un piemērošana nav pieļaujama.⁷

Lietas izskatīšanas atlikšana ir atkāpe no vispārējās civilprocesa gaitas, jo pamatā lietas izskatīšanai vajadzētu notikt nepārtraukti un vienas tiesas sēdes ietvaros.⁸ Šāda atkāpšanās no procesuālās ekonomijas principa un lietas dinamiskas izskatīšanas ir motivējama ar nepieciešamību, noteiktos apstākļos gūt papildu laiku, lai vairotu tiesas procesa taisnīgumu un dotu pusēm iespēju aizstāvēt savas tiesības pienācīgā kārtā, kā arī tiesai iespēju iepazīties ar lietas faktiskajiem apstākļiem un pušu iesniegtajiem pierādījumiem.

Lietas izskatīšanas atlikšana, neraugoties uz šī institūta bremsējošo ietekmi uz procesuālo ekonomiju, ir nozīmīga no lietas dalībnieku tiesību ievērošanas aspekta.⁹

Lēmumu par lietas izskatīšanas atlikšanu tiesa pieņem, izdarot ierakstu tiesas sēdes protokolā, bez atsevišķa procesuāla dokumenta sastādīšanas. Tiesas pieņemtais lēmums nav pārsūdzams, izņemot gadījumu, kurā nav noteikta nākamā tiesas sēdes diena (CPL 211. pants). Šādu lēmumu nomenklatūras neesamība zināmā mērā varētu veicināt tiesu nevienveidīgu un savstarpēji pretrunīgu pieeju šim jautājumam.

CPL 209. un 210. pants paredz tos imperatīvos un fakultatīvos pamatus, kurus likumdevējs ir atzinis par pietiekamiem, lai tiesa atkāptos no procesuālās ekonomijas

6 Latvijas Republikas Satversme. Pieejama: <https://likumi.lv/doc.php?id=57980>

7 Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums. Sagatavojis autoru kolektīvs prof. K. Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 324. lpp.

8 Turpat, 322. lpp.

9 Osis M. Lietas izskatīšanas atlikšana civilprocesā. Jurista Vārds, 17.08.2010., Nr. 33 (628), 12. lpp.

5 Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017. gada 21. aprīļa lēmums lietā Nr. C27199914, SKC-1025/2017, 9. punkts.

un atliktu lietas skatīšanu. To paplašināta interpretācija un piemērošana nav pieļaujama un likums nedod tiesības tiesai atlikt lietas izskatīšanu gadījumos, kad tā saskata objektīvi pamatotu nepieciešamību.

Piemēram, Igaunijas Republikas Civilprocesa likumā (352. pants)¹⁰ lietas izskatīšanas atlikšanas tiesiskais pamats tiek saistīts ar pamatotu iemeslu (*good reason*), kas no piemērošanas viedokļa ir fleksibls, taču pieļauj lietas izskatīšanu atlikt, lēmumu nesaistot ar noteiktiem (likumā skaidri definētiem) un izsmeltošiem pamatiem.¹¹ Tāpat arī Lietuvas Republikas Civilprocesa likums (156. pants)¹² paredz analoģu mehānismu, pieļaujot tiesas sēdes atlikšanu svarīga iemesla dēļ, kura robežas likumā nav definētas.

Zīmīgi, ka Latvijas CPL nesatur tiesību normas, kas varētu būt pamats lietas izskatīšanas atlikšanai gadījumā, ja tiesas sēdes laikā ir aktuāls termiņš CPL 77. pantā paredzētās blakus sūdzības iesniegšanai.

Lūgumu par puses procesuālo tiesību pārņemšanu ar to pamatojošiem pierādījumiem tiesai iesniedz lietas dalībnieki un pamatā tiesa to izskata rakstveidā, tomēr gadījumos, kad tiesa to uzskata par nepieciešamu, pieteikumu var skatīt tiesas sēdē. Pieteikuma skatīšana tiesas sēdē var notikt gadījumos, kad tiesa uzskata par vajadzīgu veikt iesniegtā pieteikuma un tam pievienoto pierādījumu novērtēšanu mutiskā procesā.

CPL papildināšana ar normu, kas dotu tiesai tiesības atlikt tiesas sēdi, motivējot to ar objektīvu nepieciešamību, radītu nepieciešamo likumisko pamatu tiesas sēdes atlikšanai gadījumos, kad tajā pastāv CPL 77. pantā minētās blakus sūdzības iesniegšanas termiņš. Tāpat šādas normas ieviešana nākotnē varētu kalpot kā preventīvs līdzeklis un risinājums citās situācijās, kurās ir racionāla un objektīva nepieciešamība atlikt lietas skatīšanu, bet likums to tiešā veidā neparedz.

Tomēr, neskatoties uz apstākli, ka Igaunijas un Lietuvas Civilprocesa likumos nostiprinātā modeļa ieviešana Latvijas CPL ļautu tiesām pieņemt likumisku lēmumu par sēdes atlikšanu, šāda pieeja nebūtu piemērotākā rakstā

aparakstītās problemātikas novēršanai. Šāda nostāja skaidrojama ar apstākli, ka ar blakus sūdzību asociētie riski, kas rastos, ja lieta tiktu izskatīta, pastāvot blakus sūdzības termiņam, ir vispārīgi un nemainīgi no lietas individuālajiem apstākļiem, tādēļ likumiskajam pamatam jābūt imperatīvam un skaidri noteiktam. Respektīvi, šī procesuālā jautājuma kontekstā tiesas darbībai jābūt vērstai uz fakta konstatēšanu, nevis apstākļu izvērtēšanu. Tāpat tiesību piešķiršana tiesai atlikt sēdi, motivējot to ar pamatotu iemeslu, ir jāvērtē ļoti piesardzīgi, jo tā vairotu tiesas subjektivitātes iespējamību lietas izskatīšanā.

Pievērsoties tiesas lēmumu par sēdes atlikšanu sakarā ar CPL 77. pantā minētās blakus sūdzības termiņa esamību analīzei, autora ieskatā, problemātika saistās ar apstākli, ka tiesu racionāli motivētajai rīcībai nav rodams likumisks pamats CPL. Šķiet neapšaubāmi – tiesas rīcība, atliekot lietas izskatīšanu, ir uzskatāma par saprātīgu. Šādam viedoklim pamatā ir arguments, ka līdz šī procesuālā termiņa notecēšanai civillietā nav panākts galējais stāvoklis attiecībā uz pušu nodibināšanu. Lai arī praksē autors nav piedzīvojis nevienu gadījumu, kad kāda no CPL 77. panta kārtībā iesniegtajām blakus sūdzībām tiktu apmierināta un ar to apmierināšanu plašā mērogā nav iemesla spekulēt, tas nevar būt par pamatu šādas varbūtības ignorēšanai, tostarp normatīvajā regulējumā. Šādu blakus sūdzību pamatotību atsevišķos gadījumos nevar izslēgt. Lietas izskatīšanas atlikšana tādejādi ir racionāla, tomēr tai likumisks pamats CPL normās nav atrodams.

Ievērojot šos apstākļus, secināms, ka lietas skatīšanas atlikšana pie aprakstīto apstākļu esamības no teorētiskā un likumiskā aspekta ir vērtējama kā patvaļīga un neatbilstoša, neskatoties uz tās racionālo motīvu.

Turpretim, turpinot izskatīt lietu kārtībā, kā to paredz CPL, pastāvot blakus sūdzības par tiesas taisīto lēmumu iesniegšanas varbūtībai, pastāv pušu tiesību uz taisnīgu tiesu aizskārums un lietas nepareizas izspriešanas risks. Proti, atbilstoši procesuālajai kārtībai pēc lietas izskatīšanas tiesa taisa un pasludina spriedumu. Tiesas sēde, kurā vēl nav nodibināts galējais pušu stāvoklis, jo pastāv CPL 77. pantā paredzētās blakus sūdzības termiņš, var rezultēties ar lietas izskatīšanas pabeigšanu, pēc kā tiesai ir jātaisā spriedums. Autora ieskatā, iekams lietā ir nodibinātas puses (lēmums par procesuālo tiesību pārņemšanu ir stājies likumīgā spēkā), lietas skatīšana pēc būtības nav pieļaujama.

Gadījumā, ja pēc lietas izskatīšanas CPL 442. pantā minētajā blakus sūdzības iesniegšanas termiņā (10 dienas) tiek iesniegta blakus sūdzība, kura ir apmierināma un ir pamats CPL 77. panta kārtībā pieņemtā lēmuma atcelšanai, lietas izspriešana nevar notikt pareizi, ievērojot pušu tiesības.

Gadījumā, ja ar augstākas instances tiesas lēmumu tiek apmierināta CPL 77. panta kārtībā iesniegta blakus sūdzība, puses ir atgriežamas iepriekšējā stāvoklī. Pastāvot šādiem faktiskajiem apstākļiem, izriet, ka tiesas sēdē kā puse ir uzstājusies persona, kura faktiski par tādu nav uzskatāma. Neraugoties uz šo apstākli, tiesai nav likumis-

10 Code of Civil Procedure of Estonia. Passed 20 April 2005 (RT I 2005, 26, 197), entered into force 1 January 2006. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/514122018001/consolide/current>

11 Osis M. Lietas izskatīšanas atlikšana civilprocesā. Jurista Vārds, 17.08.2010., Nr. 33 (628), 13. lpp.

12 Code of Civil procedure. Enactment date 28 February, 2002 (IX-743), valid from 6 April 2006. Pieejams: <https://www.e-tar.lt/portal/en/legalAct/TAR.2E7C18F61454>

ka pamata vilcināt sprieduma taisīšanu vai taisīt to, balstot uz lietas izskatīšanas gaitā nenodibinātiem apstākļiem, lai spriedumu pielāgotu aktuālajiem apstākļiem, jo attiecībā uz sprieduma taisīšanu CPL paredz noteiktu kārtību un termiņus. Tā rezultātā praksē var veidoties precedenti, kad tiesai ir jātaisā spriedums vai tā jau to ir izdarījusi, balstoties uz apstākļiem, kas nav aktuāli un atbilstoši faktiskajai situācijai.

Autora ieskatā, likums šobrīd ierobežo iespēju nonākt pie likumiskas un vienlaikus racionālas prakses attiecībā uz civillietas skatīšanu gadījumos, kad ir aktuāls CPL 77. pantā paredzētās blakus sūdzības termiņš. Šāda atziņa liek izdarīt secinājumu par nepieciešamiem grozījumiem likumā.

Ar rakstā analizētās blakus sūdzības ieviešanu CPL 209. panta regulējums ir kļuvis nepilnīgs. Šādam secinājumam par pamatu ir iepriekš minētie apsvērumi, kas nepārprotami norāda uz nepieciešamību atlikt lietas izskatīšanu rakstā analizētajā situācijā, tomēr norma (un likums kopumā) šādu iespēju neparedz.

Secinājumi

Nolūkā harmonizēt CPL regulējumu, kas saistās ar CPL 77. pantā paredzēto blakus sūdzību, ar normām, kas regulē lietas izskatīšanas gaitu, ir nepieciešams papildināt CPL 209. pantu, nosakot, ka gadījumā, ja tiesas sēdes laikā termiņš šīs blakus sūdzības iesniegšanai nav notecējis, tiesas sēde ir atliekama līdz brīdim, kad termiņš ir beidzies vai ir izskatīta attiecīgā blakus sūdzība.

Civilprocesuālā ekonomija kā motīvs lietas izskatīšanas turpināšanai, pastāvot rakstā analizētajiem apstākļiem, nevar būt pieņemams arguments. Procesuālās ekonomijas princips paredz lietas skatīšanu iespējami ātrā procesā,¹³ tomēr apstākļos, kad nav gūta galīga skaidrība par procesā iesaistītajām personām, lietas skatīšana nav pieļaujama, ievērojot potenciālos pušu tiesību uz taisnīgu tiesu aizskārumus, ko lietas izskatīšana var veidot. Likumdevējam ir jāsamēro intereses uz efektīvu procesu un procesuālo ekonomiju ar tiesībām uz taisnīgu tiesu saistītajiem aspektiem.

Autora ieskatā, pastāvošajā regulējumā no likumdevēja puses būtu saprātīgs solis veikt izmaiņas CPL 209. pantā, kas ieviestu nepārprotamu pienākumu tiesām atlikt lietas skatīšanu, līdz ir notecējis CPL 77. pantā minētās blakus sūdzības iesniegšanas termiņš (vai tā ir izskatīta), tādējādi likumā nostiprinot nepārprotamu un racionālu procesuālo kārtību pie rakstā analizēto apstākļu esamības.

Tāpat kā alternatīvs mehānisms rakstā analizētās problemātikas novēršanai funkcionāli piemērots varētu būt regulējums, kas ļauj tiesai izvērtēt, vai lietā pastāvošie apstākļi rada objektīvu nepieciešamību atlikt lietas izskatīšanu. Šāda mehānisma pozitīvais aspekts iezīmējas apstākļi, ka tas ir universāli piemērojams un novērstu līdzīgu situāciju veidošanos nākotnē. Tomēr vienlaikus šāda mehānisma ieviešana likumā ir rūpīgi jāizvērtē, jo tā var sekmēt lietas izskatīšanas atlikšanu nenozīmīgu iemeslu dēļ. ■

13 Likums "Par tiesu varu", 28. pants. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=62847>

PAŠVALDĪBU TIESĪBĀM VELTĪTAIS "JURISTA VĀRDA" SPECIĀLAIS LAIDIENS:

Kādos gadījumos un ar kādu procedūru iespējams atlaist pašvaldības domi?

Tiesiskā analīze, balstoties uz Rīgas domes atļaušanas likumprojekta piemēru.

Kā arī: Latvijas administratīvi teritoriālā iedalījuma problemātika

- Valsts kontroles ieteikumi pašvaldību deputātu atlīdzības, pedagogu virstundu apmaksas un pašvaldību speciālo budžetu noteikšanā
- Vai pašvaldībām ir likumdevēja rīcības brīvība?
- Pašvaldību tiesību pamatjēdzieni
- Aktuālās detālplānojuma īstenošanas problēmas
- Rīgas domes saistošo noteikumu tiesiskuma pārbaudes metodes
- Pašvaldību saistošo noteikumu izstrādes un izvērtēšanas metodoloģija.

